YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO

9 päivänä syyskuuta 2003 *

Asiassa C-25/02,

jonka Bundesverwaltungsgericht (Saksa) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Katharina Rinke

vastaan

Ärztekammer Hamburg

ennakkoratkaisun yleislääkärin erityiskoulutuksesta 15 päivänä syyskuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/457/ETY (EYVL L 267, s. 26) 5 artiklan sekä lääkäreiden vapaan liikkuvuuden sekä heidän tutkintotodistustensa, todistustensa ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojensa vastavuoroisen tunnustamisen helpottamisesta 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/16/ETY (EYVL L 165, s. 1) 34 artiklan tulkinnasta ja niiden yhteensoveltuvuudesta miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) sisältämän sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän kiellon kanssa,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat J.-P. Puissochet, M. Wathelet, R. Schintgen ja C. W. A. Timmermans sekä tuomarit C. Gulmann, D. A. O. Edward, A. La Pergola, P. Jann (esittelevä tuomari), V. Skouris, F. Macken, N. Colneric, S. von Bahr, J. N. Cunha Rodrigues ja A. Rosas,

julkisasiamies: L. A. Geelhoed,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies M.-F. Contet,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Rinke, edustajanaan Rechtsanwältin D. Goergens,

— Ruotsin hallitus, asiamiehenään A. Kruse,

— Euroopan unionin neuvosto, asiamiehinään A. Lo Monaco ja J.-P. Hix,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään M. Patakia, N. Yerrell ja B. Martenczuk,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Rinken, neuvoston ja komission 12.11.2002 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 6.2.2003 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Bundesverwaltunsgericht on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 8.11.2001 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 31.1.2002, EY 234 artiklan nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä yleislääkärin erityiskoulutuksesta 15 päivänä syyskuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/457/ETY (EYVL L 267, s. 26) 5 artiklan sekä lääkäreiden vapaan liikkuvuuden sekä heidän tutkintotodistustensa, todistustensa ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojensa vastavuoroisen tunnustamisen helpottamisesta 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/16/ETY (EYVL L 165, s. 1) 34 artiklan tulkinnasta ja niiden yhteensoveltuvuudesta miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) sisältämän sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän kiellon kanssa.

2 Nämä kysymykset on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Rinke ja Ärztekammer Hamburg (Hampurin lääkäreiden ammattikuntajärjestö) ja joka koskee sitä, että viimeksi mainittu kieltäytyi myöntämästä Rinkelle todistusta "yleislääketieteen erityiskoulutusjaksosta" ja antamasta tälle oikeutta käyttää yleislääkäri-nimikettä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Direktiivin 76/207/ETY 1 artiklan 1 kohdan mukaan direktiivin tarkoituksena on toteuttaa jäsenvaltioissa miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu mahdollisuuksissa työhön, uralla etenemiseen ja ammatilliseen koulutukseen sekä työoloissa samoin kuin sosiaaliturvassa.

4 Direktiivin 76/207/ETY 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tasa-arvoisen kohtelun periaate merkitsee, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi tai välillisesti etenkään siviilisäädyn tai perheaseman perusteella.

5 Direktiivin 76/207/ETY 3 artiklan mukaan tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattamisella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei esiinny niissä ehdoissa, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön tai tehtävään taikka mahdollisuuksia päästä jollekin ammattihierarkian tasolle.

6 Tämän säännöksen mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vastaiset lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset kumotaan.

7 Jäsenvaltioilla on sama velvollisuus direktiivin 76/207/ETY 4 artiklan a alakohdan mukaan siltä osin kuin kysymys on kaikenlaisesta ja kaikentasoisesta ammatinvalinnanohjauksesta, ammatillisesta koulutuksesta, ammatillisesta jatkokoulutuksesta ja uudelleenkoulutuksesta.

8 Direktiivin 86/457/ETY 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetään, että täysipäiväisen yleislääkärin erityiskoulutuksen on kestettävä vähintään kaksi vuotta.

9 Direktiivin 86/457/ETY 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Jäsenvaltiot voivat hyväksyä yleislääkärin erityiskoulutuksen täysipäiväisen opiskelun lisäksi myös osa-aikaisen opiskelun, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa ilmaistun täysipäiväisen opiskelun periaatetta ja sikäli kuin tällainen opiskelu täyttää seuraavat edellytykset:

— koulutuksen kokonaiskesto ei saa lyhentyä sen vuoksi, että se suoritetaan osa-aikaisesti;

— osa-aikaisen opiskelun viikoittainen kesto ei saa olla vähemmän kuin 60 prosenttia viikoittaisen täysipäiväisen opiskelun kestosta;

— osa-aikaisen opiskelun tulee sisältää tietty määrä täysipäiväisiä koulutusjaksoja sekä sairaalassa tai klinikassa suoritettavan harjoittelun yhteydessä että sellaisen harjoittelun yhteydessä, joka suoritetaan hyväksytyllä yleislääkärin vastaanotolla tai terveydenhuollon laitoksessa, jossa lääkärit huolehtivat perusterveydenhuollosta. Näiden täysipäiväisten opintojaksojen tulee määrältään ja kestoltaan olla sellaisia, että ne valmentavat riittävästi yleislääkärin ammatin tehokkaaseen harjoittamiseen.

2. Osa-aikaisen opiskelun on oltava laadultaan täysipäiväistä opiskelua vastaava. Sen on johdettava 1 artiklassa tarkoitetun tutkintotodistuksen, todistuksen tai muun muodollista kelpoisuutta osoittavan asiakirjan myöntämiseen."

10 Direktiivi 86/457/ETY on sisällytetty direktiiviin 93/16/ETY.

11 Direktiivin 93/16/ETY 34 artikla on samansisältöinen kuin direktiivin 86/457/ETY 5 artikla.

12 Direktiivin 93/16/ETY 25 artiklassa säädetään, että jäsenvaltiot voivat hyväksyä osa-aikaisen erikoistumiskoulutuksen toimivaltaisten kansallisten viranomaisten hyväksymillä edellytyksillä, jos täysipäiväinen koulutus ei olisi yksilöllisten perusteltujen syiden vuoksi mahdollista. Toisin kuin tämän direktiivin 34 artiklassa, 25 artiklassa ei edellytetä, että tietyt koulutusjaksot suoritetaan täysipäiväisesti.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

13 Rinke on lääketieteen tohtori. Suorittaessaan yleislääketieteen erikoistumiskoulutusta hän työskenteli jatkokoulutettavana apulaisena yleislääketieteen vastaanotolla osa-aikaisesti mutta yli 60 prosenttia normaalista työajasta muun muassa 1.4.1994—31.3.1995.

14 Rinke haki 4.5.1995 pääasian vastaajalta todistusta yleislääketieteen erityiskoulutuksesta ja siihen liittyvää oikeutusta käyttää yleislääkäri-nimikettä. Pääasian vastaaja hylkäsi tämän hakemuksen 5.5.1995 tekemässään päätöksessä sillä perusteella, että Hamburgische Ärztegesetzin (lääkärintointa koskeva Hampurin laki) 13 b §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan kyseinen koulutus on pitänyt saada niin, että henkilö on työskennellyt yleislääketieteen vastaanotolla kokoaikaisesti vähintään kuusi kuukautta.

15 Rinke nosti Verwaltungsgerichtissa kanteen tästä päätöksestä vedoten siihen, että Hamburgische Ärtzegesetzin säännös on ristiriidassa direktiivissä 76/207/ETY säädetyn, yhteisön oikeuteen kuuluvan syrjintäkiellon kanssa. Hänen mukaansa vaatimuksen, josta säädetään direktiivin 86/457/ETY 5 artiklan 1 kohdassa, on väistyttävä siksi, että se on ristiriidassa perustavanlaatuisen syrjintäkiellon periaatteen kanssa.

16 Ärztekammer Hamburg katsoi, että lain edellyttämä täysipäiväinen koulutus on objektiivisesti perusteltu.

17 Verwaltungsgericht hylkäsi kanteen. Bundesverwaltungsgericht hylkäsi 18.2.1999 Verwaltungsgerichtin päätöksestä tehdyn Revision-muutoksenhaun. Se katsoi, että Hampurin lainsäädäntö on joka tapauksessa perusteltu direktiivin 93/16/ETY 34 artiklan 1 kohdan vuoksi, jonka kolmas luetelmakohta vastaa direktiivin 86/457/ETY 5 artiklan 1 kohdan kolmatta luetelmakohtaa. Tämä sääntö menee direktiivin 76/207/ETY edelle, koska se on samalla siihen nähden sekä erityissäännös että myöhempi säännös. Sillä ei loukata mielivallan kieltoa eikä suhteellisuusperiaatetta.

18 Bundesverfassungsgericht kumosi tämän tuomion Rinken tekemän valituksen johdosta 9.1.2001 tekemällään päätöksellä ja palautti asian Bundesverwaltungsgerichtiin. Bundesverwaltungsgericht oli Bundesverfassungsgerichtin

mukaan loukannut Rinken oikeutta saada asiansa laillisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, koska se ei ollut esittänyt Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymystä siitä, millainen keskinäinen suhde on direktiivin 93/16/ETY 34 artiklan 1 kohdalla ja tasa-arvodirektiivillä 76/207/ETY. Sen mukaan ei ole selvää, että lex specialis- ja lex posterior -periaatteet soveltuvat automaattisesti myös yhteisön oikeudessa. Edelleen on mahdollista, että syrjintäkiellon periaate on yhteisön oikeudessa hierarkkiselta tasoltaan perusoikeus, minkä vuoksi se saisi etusijan direktiiviin 93/16/ETY nähden.

19 Bundesverwaltungsgericht on päättänyt 8.11.2001 tekemällään päätöksellä lykätä asian käsittelyä. Se piti tosin kiistattomana sitä, että se, että koulutusta ei voida suorittaa kokonaisuudessaan osa-aikaisesti, koskee selvästikin naisia enemmän kuin miehiä, koska naiset käyttävät kokemusten mukaan huomattavasti enemmän mahdollisuutta osa-aikaiseen työskentelyyn. Se ei ole kuitenkaan varma, sovelletaanko direktiiviä 76/207/ETY tässä asiassa. Toisin kuin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä esiintyneissä tapauksissa, joissa osa-aikaisia työntekijöitä syrjitään kokoaikaisiin työntekijöihin verrattuna, käsiteltävänä olevassa asiassa ei ole kysymys tiettyjen työskentelyyn liittyvien yksityiskohtien epäsuotuisista vaikutuksista. Lainsäätäjä on päinvastoin sulkenut kokonaan pois tietyn työskentelymuodon eli osa-aikaisen työskentelyn asianomaisten työntekijöiden osalta.

20 Edelleen vaatimus kokoaikaisesta työskentelystä yleislääkärin vastaanotolla voi olla perusteltu syistä, joilla ei ole mitään tekemistä sukupuolisyrjinnän kanssa. Toisaalta direktiivin 93/16/ETY 25 artiklassa ei säädetä yleislääkäreiden erikoistumiskoulutuksen osalta mistään sellaisista koulutusjaksoista, jotka olisi välttämättä suoritettava täysipäiväisesti.

21 Tilanteessa, jossa vaatimus täysipäiväisestä koulutuksesta loukkaa syrjintäkiellon periaatetta, herää Bundesverwaltungsgerichtin mukaan siis kysymys siitä, miten tällainen normiristiriita on ratkaistava.

22 Bundesverwaltungsgericht on näin ollen esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko direktiiveissä 86/457/ETY ja 93/16/ETY säädettyä edellytystä, jonka mukaan yleislääkärin nimityksen saamiseksi suoritettavassa yleislääketieteen erityiskoulutuksessa on tietyt osat suoritettava kokoaikaisesti työskennellen, pidettävä direktiivissä 76/207/ETY tarkoitettuna sukupuoleen perustuvana välillisenä syrjintänä?

2) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi:

a) Miten on ratkaistava direktiivin 76/207/ETY ja direktiivien 86/457/ETY ja 93/16/ETY välinen normiristiriita?

b) Kuuluuko sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän kielto yhteisön oikeuden kirjoittamattomiin perusoikeuksiin, joille on annettava etusija suhteessa sellaiseen johdettuun yhteisön oikeuteen, joka on niiden kanssa ristiriidassa?"

Ennakkoratkaisukysymykset

23 On syytä aloittaa tarkastelemalla toista esitetyistä kysymyksistä.

Toinen kysymys

24 On todettava, kuten komissio aivan oikein tekee kirjallisissa huomautuksissaan, että direktiivi 76/207/ETY on osoitettu jäsenvaltioille eikä yhteisön toimielimille. Näin ollen direktiivin 76/207/ETY säännösten ei ole sellaisenaan katsottava asettavan velvoitteita neuvostolle sen käyttäessä lainsäädäntövaltaansa.

25 Kuitenkin — kuten kaikki käsiteltävänä olevassa asiassa huomautuksensa esittäneet osapuolet ovat todenneet — sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistaminen kuuluu perusoikeuksiin yhtenä yhteisön oikeuden yleisistä oikeusperiaatteista, joiden noudattamista yhteisön tuomioistuin valvoo (asia 149/77, Defrenne III, tuomio 15.6.1978, Kok. 1978, s. 1365, Kok. Ep. IV, s. 127, 26 ja 27 kohta ja asia C-13/94, P. vastaan S., tuomio 30.4.1996, Kok. 1996, s. I-2143, 19 kohta).

26 On myös kiistatonta, että perusoikeuksien kunnioittaminen on edellytys yhteisön säädösten, päätösten ja muiden toimien lainmukaisuudelle (yhteisöjen tuomioistuimen lausunto 2/94, 28.3.1996, Kok. 1996, s. I-1759, 34 kohta ja asia C-249/96, Grant, tuomio 17.2.1998, Kok. 1998, s. I-621, 45 kohta).

27 Tästä seuraa, että sellaisen direktiivin säännös, jonka neuvosto on antanut vastoin miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatetta, on lainvastainen.

28 Näin ollen toiseen kysymykseen on vastattava, että sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän kiellon noudattaminen on kaikkien yhteisön toimielinten säädösten, päätösten ja muiden toimien laillisuuden edellytys.

Ensimmäinen kysymys

Asianosaisten ja muiden osapuolten lausumat

29 Rinke ja Ruotsin hallitus katsovat, että säännökset, joiden mukaan yleislääketieteen osa-aikaiseen koulutukseen tulee sisältyä tietty määrä täysipäiväisiä koulutusjaksoja, haittaa naisia huomattavasti enemmän kuin miehiä. Kysymyksessä on siis välillinen sukupuoleen perustuva syrjintä, elleivät nämä säännökset ole perusteltuja objektiivisista sukupuolesta riippumattomista syistä. Käsiteltävänä olevana tapauksessa tällaista perustelua ei kuitenkaan ole, mitä osoittaa se seikka, että kaikki muu erikoislääkärikoulutus on suoritettavissa kokonaan osa-aikaisesti. Kysymyksessä olevien säännösten oletettu tavoite eli kansanterveyden suojelun parantaminen voidaan saavuttaa muilla keinoilla, jotka eivät ole syrjiviä.

30 Neuvosto ja komissio sitä vastoin katsovat, että miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatetta ei loukata. Neuvoston mukaan kysymyksessä olevat säännökset eivät aseta osa-aikakoulutuksessa olevia lääkäreitä epäedullisempaan asemaan kuin täysipäiväisessä koulutuksessa olevat lääkärit: ammattiin pääsyn edellytykset ovat molempien ryhmien osalta samat, ja kaikilta edellytetään sekä käytännön koulutusta että täysipäiväistä koulutusjaksoa. Komissio katsoo, että sen kysymyksen arviointi, vaikuttaako kysymyksessä oleva edellytys suhteessa useampiin naisiin kuin miehiin, kuuluu kansallisen tuomioistuimen toimivaltaan ja tämän tulisi turvautua käytettävissä oleviin tilastotietoihin. Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessä esitetyt hyvin yleiset toteamukset eivät ole riittäviä, jotta välillisen syrjinnän olemassaolon toteamisen edellytykset täyttyisivät.

31 Nämä kaksi toimielintä katsovat joka tapauksessa, että direktiivin 86/457/ETY 5 artiklan 1 kohta ja direktiivin 93/16/ETY 34 artiklan 1 kohta ovat perusteltuja

objektiivisilla syillä, joilla ei mitenkään syrjitä sukupuolen perusteella. Niillä pyritään turvaamaan koulutuksen korkea laatu, jotta mahdollistetaan toisaalta yleislääkärien vapaa liikkuvuus ja toisaalta terveyden suojelun korkea taso. Osa-aikaiseen yleislääketieteen koulutukseen liittyy tiettyjä ongelmia, jotka voidaan poistaa vain täysipäiväisillä koulutusjaksoilla. Siltä osin kuin kysymys on erikoislääkärien mahdollisuudesta suorittaa koko koulutus osa-aikaisesti, komissio katsoo, että viimeksi mainituilla ei ole samaa keskeistä asemaa terveydenhuoltojärjestelmässä kuin yleislääkäreillä.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

32 Ensiksi on todettava, että sääntö, jonka mukaan osa-aikaisen koulutuksen tulee sisältää tietty määrä täysipäiväisiä koulutusjaksoja, ei merkitse välitöntä syrjintää, koska sitä sovelletaan erotuksetta mies- ja naispuolisiin työntekijöihin. On siis tutkittava, voiko se merkitä välillistä syrjintää.

33 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä seuraa tältä osin, että sellainen säännös merkitsee naispuolisten työntekijöiden välillistä syrjintää, joka tosin on sanamuodoltaan neutraali mutta joka on epäedullinen huomattavasti suuremmalle prosentuaaliselle osuudelle naisia kuin miehiä, ellei tämä toimenpide ole perusteltavissa seikoilla, jotka ovat objektiivisia ja joilla ei mitenkään syrjitä sukupuolen perusteella (ks. vastaavasti asia C-226/98, Jørgensen, tuomio 6.4.2000, Kok. 2000, s. I-2447, 29 kohta).

34 On siis tutkittava, onko vaatimus siitä, että yleislääketieteen koulutukseen on sisällyttävä tietty määrä täysipäiväisen koulutuksen jaksoja, epäedullinen huomattavasti suuremmalle prosentuaaliselle osuudelle naisia kuin miehiä.

35 Kuten niistä tilastotiedoista ilmenee, jotka julkisasiamies on esittänyt ratkaisuehdotuksensa 36 ja 37 kohdassa, osa-aikatyötä tekevien naisten prosentuaalinen osuus on huomattavasti suurempi kuin sen aktiivisen miespuolisen väestön prosentuaalinen osuus, joka työskentelee osa-aikaisesti. Tämä seikka, joka selittyy muun muassa sillä, että kotityöt jakautuvat epätasaisesti naisten ja miesten kesken, osoittaa, että huomattavasti suuremmalla prosentuaalisella osuudella yleislääketieteen koulutusta haluavista naisista kuin miehistä on vaikeuksia tehdä täysipäiväistä työtä koulutuksensa tietyn osan aikana. Tällainen vaatimus on tosiasiallisesti epäedullinen erityisesti naisille miehiin verrattuna.

36 Näin ollen on tutkittava, onko tällainen vaatimus perusteltu objektiivisilla seikoilla, joilla ei mitenkään syrjitä sukupuolen perusteella.

37 Tältä osin on huomattava, että kuten direktiivin 86/457/ETY johdanto-osan kolmannesta perustelukappaleesta ja direktiivin 93/16/ETY 16. perustelukappaleesta seuraa, yleislääkäri tarvitsee erityiskoulutusta voidakseen paremmin hoitaa tehtävänsä, joka perustuu suurelta osin lääkärin omaan potilaidensa ympäristöä koskevaan tietämykseen ja käsittää asianmukaisen hoidon lisäksi myös sairauksien ehkäisyä ja potilaan yleisen terveydentilan suojelemista koskevan neuvonnan.

38 Kuten neuvosto ja komissio oikein korostavat, tämän koulutuksen yhdenmukaistaminen yhteisön tasolla ei pelkästään helpota lääkäreiden vapaata liikkuvuutta vaan myötävaikuttaa myös kansanterveyden suojelun korkeaan tasoon yhteisössä.

39 Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi yhteisön lainsäätäjälle on tunnustettava laaja harkintavalta, joka ei kuitenkaan saa vaikuttaa siten, että sillä tehdään

tyhjäksi yhteisön oikeuden perustavanlaatuisen periaatteen, kuten sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän, toteuttaminen.

40 Yhteisön lainsäätäjä on direktiivin 86/457/ETY 5 artiklan 1 kohdassa ja direktiivin 93/16/ETY 34 artiklan 1 kohdassa säätänyt, että riittävä valmentaminen yleislääkärin ammatin tehokkaaseen harjoittamiseen edellyttää, että siihen sisältyy tietty määrä täysipäiväisiä koulutusjaksoja sekä sairaalassa tai klinikassa suoritettavan harjoittelun yhteydessä että sellaisen harjoittelun yhteydessä, joka suoritetaan hyväksytyllä yleislääkärin vastaanotolla tai terveydenhuollon laitoksessa, jossa lääkärit huolehtivat perusterveydenhuollosta. Tätä toimenpidettä voidaan pitää soveltuvana asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Lainsäätäjä on järkevin perustein voinut katsoa, että tämä toimenpide mahdollistaa sen, että lääkäri hankkii tarvittavan kokemuksen seuraamalla potilaiden taudinkuvan kehittymistä pitkällä aikavälillä ja riittävän kokemuksen erityisesti yleislääkärin toimintaan kuuluvista erilaisista tilanteista.

41 Yhteisön lainsäätäjä on jättänyt kansallisen lainsäätäjän tehtäväksi täysipäiväisten koulutusjaksojen lukumäärän ja keston vahvistamisen. Se on pelkästään täsmentänyt, että jaksojen on oltava lukumäärältään ja kestoltaan sellaisia, että ne valmentavat riittävästi yleislääkärin ammatin tehokkaaseen harjoittamiseen. Kun otetaan huomioon yhteisön lainsäätäjällä tällä alalla oleva harkintavalta, voidaan katsoa, että tällainen toimenpide ei ylitä sitä, mikä on tarpeen 38 kohdassa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

42 Tästä seuraa, että kysymyksessä olevaa vaatimusta on pidettävä perusteltuna objektiivisilla seikoilla, joilla ei mitenkään syrjitä sukupuolen perusteella.

43 Näin ollen on vastattava, että ensimmäisen kysymyksen tutkimisen yhteydessä ei ole tullut esille mitään seikkaa, joka horjuttaisi sen säännöksen pätevyyttä, joka sisältyy direktiivin 86/457/ETY 5 artiklan 1 kohtaan ja direktiivin 93/16/ETY 34 artiklan 1 kohtaan ja jonka mukaan yleislääketieteen osa-aikaisen koulutuksen tulee sisältää tietty määrä täysipäiväisiä koulutusjaksoja.

Oikeudenkäyntikulut

44 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Ruotsin hallitukselle, neuvostolle sekä komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Bundesverwaltungsgerichtin 8.11.2001 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän kiellon noudattaminen on kaikkien yhteisön toimielinten antamien säädösten, päätösten ja muiden toimien laillisuuden edellytys.**

2) **Ensimmäisen kysymyksen tutkimisen yhteydessä ei ole tullut esille mitään seikkaa, joka horjuttaisi sen säännöksen pätevyyttä, joka sisältyy yleislääkärin erityiskoulutuksesta 15 päivänä syyskuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/457/ETY 5 artiklan 1 kohtaan sekä lääkäreiden vapaan liikkuvuuden sekä heidän tutkintotodistustensa, todistustensa ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojensa vastavuoroisen tunnustamisen helpottamisesta 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetun neuvoston direktiivin 93/16/ETY 34 artiklan 1 kohtaan ja jonka mukaan yleislääketieteen osa-aikaisen koulutuksen tulee sisältää tietty määrä täysipäiväisiä koulutusjaksoja.**

Rodríguez Iglesias	Puissochet	Wathelet
Schintgen	Timmermans	Gulmann
Edward	La Pergola	Jann
Skouris	Macken	Colneric
von Bahr	Cunha Rodrigues	Rosas

Julistettiin Luxemburgissa 9 päivänä syyskuuta 2003.

R. Grass — kirjaaja

G. C. Rodríguez Iglesias — presidentti